

સંગિત સુરેલા હરણ નાટક.

(ચાર અંકી.)

સુધારા વધારા સાથે
રચનાર. ગોવરધનદાસ સમરામ મુ. લમુદ્રાના
છપાવી પ્રસિધ્ધ કરનાર.
શા. મોહનલાલ વિ. જોડાભાઈ કોઠવાળા.

અમદાવાદ

રાયપર આકાશોદ્ધત્તવાની પોળની સામે આવેલા
“ધી. મારનીંગ સ્ટાર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
શા. જોરાંગભાઈ મોતીલાલે છાપ્યાં.

આવૃત્તિ ૨-————પ્રત ૧૦ ૦.

સવિ ૧૯૧૭ મને ૧૯૯૧

જો કોપીરાઇટના સર્વે હક્ક સ્વાધિન લીધા છે માટે
પ્રસિધ્ધ કરનારની રજા શિવાય કોઈએ ભગ
વડું અગર છપાવવું નહીં.

મૂલ્ય રૂ ૦-૪-૦

(વજ્રપતી.)

સદગુણી શ્રોતાજનો આ નાટકની પ્રથમ આવૃત્તિની બે હજાર નકલ તુરત ખપી જવાથી આ બીજી આવૃત્તિ ધણાજ સુધારા વધારા સાથે બહાર પાડવામાં આવી છે. જુઓ કે આ નાટકની હું કે મુદતમાં બે હજાર નકલો ખપી ચુકી અને ધણા ગ્રાહકોની વારંવાર માગણી થવાથી આ બીજી આવૃત્તિ સંગિત કરીને બહાર પાડવામાં આવેલ છે. તેમાં તરેહવાર નવનવા રાગો તથા રાગ રાગણીઓનો ધણાજ સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. આશા છે કે પ્રથમ આવૃત્તિમાં ગ્રાહકોએ જેવી મદદ કરી છે તેવીજ મદદ આ બીજી આવૃત્તિમાં કરશે એવી મને આશા છે.

અહરથો!! હું કંઈ કવિ નથી. પણ લક્ષ્મીદાસ બટ ગોવરધનદાસ સદાશિવ પાસેથી આ બનાવેલ બુકનો હક વેચાણ લેઈ છપાવી બહાર પાડવામાં આવેલ છે આશા છે કે આ ગ્રંથમાં કંઈ ભુલચુક રહી ગઈ હોયતો સુધારી વાંચવા કૃપા કરશેજી.

અમદાવાદ

}

લી. શેવક.

શા મોહનલાલજીદાલાલ કોઠવાળા.

જૈનધર્મી ભાઈએને સુચના.

ત્રેમી જૈનધર્મી બાંધવો! શું! મારી આટલી વીનંતી ધ્યાન માં નહીં ઉતારો?? ખચીત ઉતારીને આ વીષયનું અવલોકન કરશોજ?? શું આ ઝોઘી અપકીર્તિ થાય છે. અપકીર્તિ તો ઘણી જ છે. આજકાલ જૈનધર્મીના રાસોના નાટકો રચવાનો ચત્ત સર્વ દીશામાં પશરી રહ્યો છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં જૈનના નાટકો જોવામાં આવે છે. કોઈએ રાજગતી, કોઈએ સ્થુલીભદ્ર, કોઈએ વચ્છરાજના નાટકના ગાયનો, કોઈએ સાલીભદ્ર નાટક, તો કોઈ એ ઇલાયચીકુવર નાટક, તો કોઈએ ચંદ્રગુણાવલી નાટક, તો કોઈ એ માહામલ મલ્યાસુંદરી નાટક, વીગરે ઘણું નાટક નાટક ને નાટકજ?? જોવામાં આવે છે. શું આ ઝોઘી ખેદ ઉત્પન્ન કર નારી વાત છે માહાન આચારજોના રચેલાં રાસોને અને માહાન પુરુષના ચરીત્રોને નાટક રૂપે લાવીને મુકી દેવા એ તો આજ કાલ પેટ ભરવાનો ધંધો ચાલુ થયો કહેવાય. આપણા જૈનનું આજદીન સુધીમાં કોઈપણ નાટક બજવાયું પણ નહોતું તે બ જવાઈ પણ સુકયું બસ થઈ! હવે કાંઈ મળ્યા રહી નહીં?? અને જો કે રચાયલા નાટક કોઈ મહાન બીદાનના હસ્તક રચાયેલા હોત તો એ કાંઈક સંતોષ ઉત્પન્ન થયાં જેવું થાત પણ આ જ તો ઘેર ઘેર રવી ને ઘેર ઘેર કવી થઈ પડ્યા. ના મળે પોંગળનું જ્ઞાન ના મળે બપાનું જ્ઞાન બલેને આથી વધારે વધારે નાટકોપર નાટકો નીકળો અને વધારે નાટકના રજોપર બજવાયે જાઓ એથી કાંઈ અમોને નુકશાન નથી. માત્ર દીલગીરીની વાત એ છે કે આજ દીન સુધીમાં નાટક રચાતાએ નહોતા અને બજવાતાએ નહોતા તે અત્યારે નજરે જોવાનો વખત આવ્યો.

નો અન્ય ધર્મીઓએ આ નાટકો રચાવા માંડ્યા હોત તો આ-
 પણે કાચાર ? પણ આતો ધરનો ભુવો ને ધરનો જતો એવી
 વાત બની મેં પણ એક જૈની નાટક રચી તૈયાર કીધેલું અને
 છપાવવા જતો હતો અને તુરતજ મને કેટલાએક સારા માણ
 સોએ સલાહ આપી જેથી મેં એ નાટક નહીં છપાવતાં એવો
 વીચાર નકી કીધો કે હવે મારે પણ જૈનતું નાટકજ બહાર
 પાડવુંજ નહીં !! માટે મારે પણ આ વખતે મારા ગ્રેમી જૈની
 બાધવાને જણાવવું પડે છે કે હવે આપ પણ આવા જૈન રા-
 સોના નાટકો રચવા મોકુફ રાખશો અને છપાવવા પણ મોકુફ
 રાખશો અને અન્યને ઉપદેશ દેવા તાત્પર થવા હિસાઈ થાઓ !!
 એજ અમારી ઇચ્છા !!!

લી૦ શેવક.

મોહનલાલ જેઠાભાઈ.

કાઠવાળા.

૪૬૩૬

સંગિત સુરેલા હરણ નાટક.

અંક પ્રથમ.

સ્થળ—રંગભૂમી.

સુત્રધાર. વિદુષક. અને પાત્રજનો.

સુત્રધાર— શાર્દૂલવિક્રિંતિત છંદ.

જેણે આ જગતી રચીજ રચના, તેને કરું યાચના;
માયુ છું મતી સુદ્ધ સુમ કરવા, કાર્યો તણી વાંચના.
જાણીને નીજ બાળ બાળ કરી દો સારા વીચારો સદા;
પ્રેરો તે પણ થાય મંગળ યથા તેવું કરો સર્વદા.
(વંદન કરી રહ્યા પછી પડદા તરફથી વિદુષકને બોલાવેછે.)

ગીતી.

સુત્રધાર—કાલ થકી કીધું છે, તો પણ હજી વિદુષક ના આવ્યો.

વિદુ—આ આવ્યો આ આવ્યો, સુમ નાટકનો વેશ સજી લાવ્યો.

સુત્ર—આજે રંગભૂમીપર, સુરેખા સુમ નાટક ભજવી શું.

વિદુ—જે બંદા ખુશ થાશે, સારે તો કંઈ મદદ આપી શું.

સુત્ર—જલદી કહે સુજ વીરા, ખરેખરો તું કેમ ખુશી થાકું.

વિદુ—ધૃત સાકરના ભરીયાં ખાંતે, હું તો લાકુ નવ ખાકું.

સુત્ર—મરર જમાડું કાલે, આજ સમાને પ્રસન્ન કર ભાઈ.

વિદુ—ઠીક ઠરેલા મળશે, ચાલ હવે ખાકી ના રડી કાંઈ.

સુત્રધાર— ચોપાઈ ત્રિતાળી.

ઠીક ભાઈ હવે થયું સારું, રૂડો વેશ બતાવ્યો તે વારું.

વિદુ—તથી સુજ સમ કાઈ આજે, જાણે ચાલ્યો હું પરણ્યા કાજે.

(૫)

(સુત્રધાર તથા વિદુષક તથા સર્વ પાત્રજને. ઇશ્વરસ્તુતી કરે છે.)

રાગ યમન કહ્યાણ.

પ્રભુ પરાપરા પુણ્ય ઇશ્વરા નમ્ર યઠ તુજને નમુ ધરા ધરા ટેક
હે ઇશ્વર જગદીશ્વર સ્વામી તું પ્રભુ પરમ કપાળ;

તું મારણ તારણ સુખ કરણ ભવ બ્રહ્મા ભુપાળ. પ્રભુ

હું છું હીન દુષ્ટી તુજ બાળક પાળ મને પરમેશ;

બાંહય ગ્રહીને પાર ઉતારો મહીમાવાન હમેશ. પ્રભુ

સ્નેહ ધરીને સજન આગળ પ્રીતે કરે પ્રણામ;

આર્યબંધુની સેવા સજવા આરંભુ આ કામ. પ્રભુ.

સુંદીર નાટક નવીન ભજવવા આજ ધરું ઈચ્છાય;

અદ્ય મળી કતી શુકીત જાણું પણ યાગે સહુ સહાય. પ્રભુ

હે શ્રોતાઓ હવે કરું છું નાટકની શરૂઆત;

ગાવરધન કત સુરેખા સુભ સુણુજ સર્વે જ્ઞાન પ્રભુ.

મોહન મેહેર યકો મન ગમવું કરવું છે આ કાળ;

જુગલ જોડ જુગતીયી થાશે તે દર્શાવું આજ. પ્રભુ

વિદુ—ધેર બાયડી ગાળો ભાંડે રાજ માંગવા બનલં,

માર પડે તો મીઠો લાડુ શી રીતે હું બાક;

શું કહું તુંને, જાવા દે મુને; જાણશે જરૂર, નાર મારશે તુને.

પ્રવેસ ૧ લો.

સ્થળ—હસ્તીપુરના દુર્યોધનની કચેરી.

પાત્ર—દુર્યોધન, કર્ણ, દ્રેવકો અને વિદુષક, સીપાઈ સભાજનો વીગર.

દુર્યોધન—ગજલ (રાજાએ પ્રજાને પુત્રગણીને પાળવી) એ રાગ

સુણુ માછે કર્ણ તું આ વાત માહરી આજ

ભર્તખંડને વિસે છે વાપ્યું મારું રાજ સુણુમાઈ

કામર કોકણુને પંખળી આદી દેશ

- સો-ઠને સીંધ આળુ માને છે નરેસ સુણુભાઈ ૨
- કંઠુ—ભાંખંડના પ્રતાપી રાયછો તમે
સૌ નરેશ રહે હમેશ હુકમથી અમે ભર્તખંડના ૩
- દુર્યોધન—છે સચિવ તુ સદા પવિત્ર રાજમાં
નીવડયો નિપુણ ભાઇ સર્વ કામમાં. સુણુ ભાઈ ૪
- કંઠુ— છો હયાળરે ભૂપાળ આપતો તમે;
તો તો તાબેદાર સુદ્ધ સામતો અમે. ભર્તખંડના ૫
- દુર્યોધન—પણ એક વાને દેહ મુજ દુઃખની બરી;
શત્રુ પાંડવો તે આળુ માને ના જરી. સુણુ ભાઈ ૬
- કંઠુ— 'હોતે શો ઉપાય એહ શત્રુ કેરો થાય;
પીડે છે રાત દીન સર્વ પાંડવો સદાય. ભર્તખંડના ૭
- દુર્યોધન—કરો હવે શો વીર કાંઈ જલદીથી ઉપાય;
જો જાય કે ગરાય તારે તન ટાહુ થાય. સુણુ ભાઈ ૮
- કંઠુ— ગરખી, તાલ દીપચદી. (અબોલા સાનેરે દ્યો છો.)
ચીંતા તમે સાને કરો છો.
એ ખટકો મને અંતર અટકે, ભોજનપર નહીં ભાવ. ચીં
સમજ શત્રુ શીરપર ગાળે. ના ભુલું ભાઈ હું દાવ. ચીં
વસમા વેરી વસીયા પાસે, નિંદ્રા ના આવે લગાર. ચીં
જરૂર એ ભેરાવર હજુવા, ઉપાય શોધું છું ચાર. ચીં
- દુર્યોધન—છે ભરપુર ભરોંસો ભાઇ તું મુજનો દીલદાર.
વધું શી વાતડી કેવી. ટેક..
- ગોડે નહીં મને ધરતું કારજ આવે છે ઝેર અપાર. વધુ
- કંઠુ—(થોડીવાર વીચાર કરીને) લાવણી. (પુશ રહો સનમજા મેરા)
તમે મુજો વીર વીચાર એક જડીયો છે;
હજુવા શત્રુને ભક્ષો ઘાટ ઘડીયો છે.
- દુર્યોધન—તે કહે મુને વીચાર જલદી મુજ ભાઈ;

દુની રીતે કીધી છે કર્ણ ચતુરાઈ.

કર્ણ— બોલાવો આપણે ઘેર તેહ જમવાને;
બેસારો પછીયા કપટ બાજી રમવાને.

દુર્યોધન— ધન્ય ધન્ય હો બુધિશાળી કામ શું તાર;
શોધી કાણું તેં સરસ બરાબર પાર.

દેવલો— ગીતી.

વખત થઈ વળી આવ્યો, રસોધ રાજન થંડી થઈ જાએ;
પોરસેલી થાળીમાં, ખાર વાર તો બિલાડાં ખાએ.

વિદુષક—લોટો લેઈને બેઠો, વાટ નેઉ છું મોઢકની આજે,

કર્ણ— જમરા વેળા થઇ છે.....

દુર્યોધન—.....ચાલો બાઈઓ મોજનને કાજે.

પ્રવેશ ૨ નો.

સ્થળ—દુર્યોધનનો એકાંત અવાસ.

પાત્ર—દુર્યોધન સીપાઇ અને વિદુષક વીગરે.

દુર્યોધન— ચોપાઇ લીતાળી.

કોણ પેરા ઉપર છે સીપાઇ કેમ સાંભળતા નથી કાંઈ;

હું છું ક્યારનો આવેને આહી હું જતાવું તે કરોને કાંઈ.

સીપાઇ—આવ્યા આવ્યા ઓ સાહેબ આવ્યા, શીરછત્ર શા માટે બોલાવ્યા;

હુકમ હજુરનો શીર લેઇએ ફરમાવે સાહેબ ત્યાં જઇએ.

દુર્યોધન—ઇંદ્રપ્રસ્થમાં બે જણ જાવો પાંચે પાંડવને અડીયાં બોલાવો.

કેહેને તેડે છે તમને ભુપાળ માટે શીઝ ચાલો આવાર,

વર્ષગાંઠનો ઓછવ આજે રાજ બોલાવે જમવાને કાજે;

તેડવાને ઇચ્છે સહુ તમને આણે મોઢક્યા છે આજે અમને.

સીપાઇ—સાર સાહેબ જઈએ હાઝ તરત તેડીને આવીશું કાજ.

વિદ્—વાટે ખાવાતું ખાતુ કરશે નહીં તો ટાંડીઆ ધરીને મરશે.
સાપાઈ—રાટલીને ડુંગળી એક લઈશું ભુખ લાગે લાં કરીને ખાઈશું

—૧૯૭—

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—દંદ્ર પ્રસ્થાનો રસ્તો.

પાત્ર—જાને સીપાઈ. પાંદ્રેખાં. ગીરજાંખાં વીદુપક વીગરે.

ખને સીપાઈઓ—

ચાખકો.

૧ લો—જોઈલ્યો સ્વારથીઓ સંસાર નહીં કોઈ સ્વારથ વીનાનરનાર
સ્વારથ માટે સમુદ્ર મર્થાઓ રત્ન કંઠ્યા ચાંદ બહાર;

માધવે મોહની રૂપ ધરીને ઠગ્યા અસુર કુમારે. જોષ ૧

૨ જો—સ્વારથે વિષ્ણુ વૃંદાને ઠગવા વસીઆ વન મોહાર;
સ્વાર્થ ચંદ્રે ગુરૂ પતિને કરી રાખી ધરનારે. જોષ ૨

૩ લો—સ્વાર્થે શીવજી બીલ્લી શું મોહ્યા વળી સ્વાર્થે લાભ્યો સીતાનાર;
સ્વાર્થ થકી રામે રાવણને માર્યો ન જોયો બ્રહ્મ કુમારે ૩

૪ જો—એકવીશવાર ન ક્ષત્રી કીધી કરસ્રગમ નીરધાર;

પારાશેર મછગંધાને માણી નીપન્યા વ્યાસ અવતારે. જો ૪

૫ લો—પાંચે પાંડવ પવિત્ર ણીઆરાને દુઃખ દેવા આ વાર;

દુષ્ટ દુર્યોધન તેડે છે રમવા છેતરી છેલ્લ દેનારે. જોષ ૫

૬ જો—ભાઈ પોનાનાને છેતરીને મારસે ભુડો એ અંધનો કુમાર,
ભૂંડા જનની મતી થઈ ભૂડી તેમાં આપણ શું કરનારે. ૬

વિદુ—સ્વાર્થ થકી હું બૈરી પરણ્યો પણ મારે છે મુજને માર;

ધ્યારી ધ્યારી કહી પેટ બરૂં તોય ગણે ન મુજને લગારે. ૭

—૧૯૮—

પ્રવેશ ૪ થી.

શયગે—ઈંદ્ર પસ્થમાં પાંડવોની કથેશી.

પાત્ર—સીપાઈ તથા પાંચ પાંડવો વીરે.

બે સીપાઈઓ—પડવાની પણ પ્રીત ગટમટ ભુલીરે.

સાબળો ધર્મ ભુપાળ વિનંતી હમારીરે,
રાખે અવિચળ શ્રી જુગદીસ જોડી તમારીરે;
ધર્મ તણા અવતાર ધુરંધર ધિરારે,
નિતી ન્યાય નિપૂર્ણ સદાય પાંચે વીરારે.

ધર્મરાજ— કાણુ છો તમે બાઈ ક્યાં થકી આવ્યારે;

કાણુ રાયના છો દુત સંદેસો શો લાવ્યારે.

બંને સીપાઈ—હસ્તીનાપુર છે શેહેર સ્વામી હમારે,

આવ્યા હુકમ લેઈ હજુર તેડવા સારે;

આજે આણુંદના દીન રૂડા આવ્યારે,

વડા વીરને ઉપન્યું વાહાલ રમવા બોલાવ્યારે.

જન્મ દીવસ છે જરૂર રાજજી કેરોરે;

માટે તેડે છે તમને ભુપાળ હર્ષ ધણેરોરે.

(ધર્મ પોતાના બાઈઓ પ્રત્યે કહે છે.) ગીતી.

વચન સુણો મુજ વીરા દિલ્લીથી આજે અનુચર બે આવ્યા;

તેડે છે ત્યાં તમને સંદેસો શીર છત્ર તણા લાવ્યા.

(અર્જુન પોતાના ભાઈ ધર્મને.)

તીર્થ રૂપ શીર છત્ર જેટ જાતા સુણો વીનતી માહારી;

માહા પાપી દુર્યોધન કરે છે કપટી ક્રીવા ન્યારી ન્યારી.

ધર્મ—ચીંતાં તજજો બંધુ આપણને તે સુકરશે બાઈ,

ઈશ્વર સહનો બેલી નહીં ચાલે કાંઈ તેસુ ચતુરાર્ધ;

માટે જરૂરજ જાવું ધટે છે પ્યારા આપણને આજે,

નારી પાસે જઈ આવું જુજ ભાળવણી કરવાને મને.

(૧૦)

પ્રવેશ પ મો.

સ્થળ—દ્રૌપતિના એકાંત અવાસ.

પાત્ર—દ્રૌપતી તથા યુધિષ્ઠર

યુધિષ્ઠર—

ગીતી.

રાજપાઠ સાચવજો, આજે મારે હસ્તીનાપુર જવું;
તેડું પ્રેમનું આશ્રુ, તે માટે ખોટી હું નહીં થાવું.

હોારી. એ રાગ.

રજા આપો હવે મુજ પ્યારી. એ ટેક
તેડું આશ્રુ જેટ જંધુ તણું લાં કામ છે મારે બારી;
આપો રજા રજાની સમ આપું નહીં ટકું લાંજ લગારી,
પાસે રહું પ્રેમદા તારી. રજા આપો હવે મુજ પ્યારી.
સાંભળને સુલક્ષણી આજે, જાવા કરે છું તૈયારી;
રાય હુકમ નવ માનીએ વાલી, તો થાયે દુઃખ બારી;
રહો સૂખ વસજો સુનારી. રજા આપો હવે મુજ પ્યારી.
પ્રાણ મારો વળગ્યો તુજ પાસે પ્રીતમ પ્રાણુની પ્યારી,
મુખ દીઠે મુખ ઉપજો મુજનો, તુજથી રહ્યો હું હારો;
ભલી બચમાં સુખકારી. રજા આપો હવે મુજ પ્યારી.

દ્રૌપતી—

રાગ સદર.

નહીં નાથ હુતો જાવા દેવું. એ ટેક.
આપ વીના મને એન પડે નહીં લાગે છે સમશાન જેવું,
વીર્યાગ વેદના અંતર ઉઠે, આ તન અગનીના જેવું;
કાહો સામી શી રીતે સેવું. નહીં લાય હુતો જાવા દેવું.
નહીં નહીં પ્રીતમ ના રહું અલગી શી રીતે વેગળું રહેવું
મુકી મને કેમ વીચરો વાલા, તો દીન શી રીતે સેવું;
કાતો મારો પ્રાણ હું દઉં. નહીં નાથ હુતો જાવા દેવું.

દ્રોપતી—

રાગ માઠ. (ચીરા વેસ્યાના ચારી.)

કેમ જાઓ છો મુંઝી, પ્રીતડી સુકી, પ્રાણુ પ્યારા દીલદાર.
 બેસું આરણુ જુકી, જાઓ છો મુંઝી, પ્રીતડી સુકી. પ્રાણુ
 આપ વીના મને ગેઠે નહીંરે, પણ એક જુગ સમ જાય;
 પ્રીતડી કીધી પાતળીઆતે, કેમ કરી છુટાયરે,
 કેમ જાઓ છો મુંઝી પ્રીતડી સુકી. પ્રાણુ પ્યારા દીલદાર.
 નરખી તમોતે ન્યાય થઈ હું, ભુપ સમા ભરથાર,
 વિયોગથી ના રહેવાય મુજથી કાળજે લાગે કટારરે. કેમ જાઓ

સુધીપુર—

રાગ સદર.

સુણુ પ્રાણુતી પ્યારી, વિનતી મારી, દેહ સમી દીલદાર.
 સહુ વાત વીચારી, લે ઉરધારી, વીનતી મારી, દેહ સમી દીલદાર.
 બાર વાગ્યાં છે આરણુ પ્યારી, વેળા થઇ આ વાર;
 રાજ્યદ્વ જાવા આગના આપો, કોપ કરે સીરદારરે. સુણુ.
 પાછો આવીશ હું જ્યારે પ્યારી, ન્યારી નહીં કર વાર;
 સીદ આંસુમાં ઢાળો છો શાણી, તું મુજ પ્રાણુ આધારરે, સુણુ

પ્રવેસ ૬ ઠો.

સ્થળ—દુર્યોધનની કચેરી.

પાત્ર—દુર્યોધન પાંચ પાંડવ દેવલો સકુની વીગરે.

દુર્યોધન—(પાંડવને કપટમાં) રાગમાહારો પાવન કરીયો પક્ષમ
 માહાર પવિત્ર કીર્તિ ધામ, બંધું મુજ મોહોલે પધારી;
 આજે સુવાર્યો સરવે કામ, બંધું મુજ મોહોલે પધારી;
 તમને મળવા કારણે, તલસુંછું હું તનથી ભાષ;
 એક કુટુંબી આપણે, નથી આપથી અલ્પ જુદાઇ; બંધું
 ધણી દીવસથી જોખનો, વીરા તમારૂં નામ;
 પ્યારા પ્રાણુ વીયોગથી, મને સુજે નહીં ધર કામ. બંધું રું

હેત તમાર જે અધુ, આવે છે મુજને યાદ
રમો જમો રળીયાત થઈ, હવે મુકી દો વીખવાદ; અંધુ ૩

ક્રમં (દુર્યોધનપ્રત્યે)—રાગ વીધોનાં કામ છે કેવા.

વીવેકી વડા તમે વીરા, ખરે મુજ હારના હીરા;—વીવેકી એ ટેક
પ્રીતીના પાળ તમે પુરા, વળી છો યુધમાં શુરા;—વીવકી
અતી ઉપકાર અમારાપર, સહુ આધાર તમારાપર—વીવેકી
નથી તમનીબુકો ખારા, કદી નવ જાણુસો ન્યારા;—વીવેકી

દેવસો— યોપાધ લીતાળી.

આસો જમવાની વેળા થઇ છે, સહુની યાળીઓ પીરસાઈ રહીછે;
દુર્યોધન—વીરા આસોને જમએ જમવા વળતી એસીએ આપણે રમવા
ધર્મ—આપ કહો તેમ કરવા તૈયાર, વડા વીર વીવેકી વીસાળ;

(થોડીવાર પછી જમીને આવે છે.)

દુર્યોધન— ઊતી (દુર્યોધન બાજુ રમવાની સરત કરે છે)

મુજને અધુ મારા, સરત આપણી રમવાની સારી;
જે જીતે આ રમતા, તે થાયે સહુ રાજ્ય અધીકારી;
હારે તે સહુ મુકી, રાજ્યપાટને અધાર વનજાએ;
માસ સહીત બંડારો, ને નારી તે બીજની થાએ;

વિદુષક—ડાહાજનનું કીધું, ખતો તો એ કહે તે ના કરશો;
નહીતો રાજ્ય નારી સહુ, તજી રાંનમાં રઝગીને મરશો;

આશુ— આપ વેરીગુડ બંગાલી બાણુ. એ રાગ
જુઓ સાહેબ પાંડવ હારયા રાજના પડીઆ પોખાર;
હવે વનમાં જવું પડશે શોંપી દયો પંચાળી નાર.

સકુની—ગસબસ હવે બકાર નીકળો અહી રહેવાનો નહી અધીકાર;
ખરે ખજનો ખુચી લઇને ખારોખાર કાઢોને બહાર.

ધારો— હવેવાર શી કરો વધારે ઉતારો સરવે સણુગાર.

દુર્યોધન—મારી કુટી કાઢો પુરથી પકડી લાવો પાસે નાર.

વિદુષક—કાંજેડી વાળોને વીરા વળતી ચોળો અંજે રાખ;

કત્યું ન માન્યું માર માટે હવે કહો સું ખાશો રાખ.

દુર્યોધન—(સેવક પ્રતે) ચોપાઇ ત્રિતાળી.

ઉઠો જાડી સીપાઇ એ ચાર પકડી લાવોને દ્રોપતી નાર;

કહું છું ક્યારના ખોટી ના પાવો બાત્રી ચોટલો ખેંચીને લાવો.

(ચુપ્તર એટલે ધર્મ રાખ ઉદાસ થઇ પાંચે પાંડવો ગાય છે)

ધર્મ—(ઉદાસમાં) ગભરામણ મને ઘડપણ માંહી આવે ધણુરે.

દુખીયારો મને દગાથી દુર્બળ દીધોરે,

ભુંડુ આ બાઇએ કીધુરે દગાએ દુખડું દીધુરે;

ને જાણુત હું આવું અંધવને ના ખોજાવું,

પેશીવે પેટ માંહે દેશવટો દીધોરે.

દુખી.

ખોજાવ્યો મીઠું ખોલીરે વળાવી વળતી ઝેળારે,

અધાએ મળી બતાવ્યો હસ્તાં મુજને હરાવ્યો;

છેવટે છેતરીને સહુ માલ લીધોરે.

દુખી.

અર્જુન— લલિત છંદ (વનમાં દેશવટે જવાથી)

અરર ઓ પ્રભુ આ શુંરે થયું, પત્રક એકમાં રાજ ક્યાં ગયું;

નથી હવે મુને લેશ ધીરતા, દુખીત પ્રાણુ આ શે નથી જતા.

લીમ—સખળ શત્રુ તેં શો હજો ક્યો, અરે અધર્મારે માલ સોહ્યો

વચનથી થયાં દીન સૌ અમે કાંણુ કોપ આ શી રીતે સમે.

ધર્મ—(પોતાના બાઈઓને) રામભી (કુંવરી કુંવર મારા લાડકા)

વિર વિલાપ કરો નહી શાને રાખો ઉચાટ:

મરણ હોએ મોહન તથી લખ્યું જેવું લજાટ.

વીર.

જે નરે કપટ કરે કદી ભાગવે સહુ તેહ;

ધંશર દ્રોપે ઝાહ શું તેમાં નહી સંદેહ.

વીર.

બંધન શનક થઈ રહ્યો હેવા દુખ અપાર;
 તો સૌ સંદેવું શરીરથી શાને લગાડો વર વીર.
 ત્રીકમ જ્યારે તૂટશે ત્યારે આવશ્યુ ઘેર;
 મુખ દુખ સહેવું સર્વદા જેવી મોહનની મેહેર. વીર.
 ઉઠો હવે ઝટ આપણે શાને સંભારે મુખ;
 દુષ્ટ દુર્યોધનનું કદી જોવું યોગ્ય ન મુખ. વીર.

શકુની—(વનકુળ લાવીને) ઇંચેછ દાઢરો.

ઉતારો શણગાર સૌ પહેરો કાળી કામળી.

વિદુષક— મુજનો બંધાવો દોર લંગોત્રી વળાવવી.

આધા— લંગોત્રીનાળીને વીરપુરમાંથી જાવને.

ધિરો— છાતું રાખ્યું હોય કદી અંગરથુ બતાવને. (તુલે છે)

વિદુષક— બહુની લાવીને બાઈ શરીરે યોગાવને.

દુર્યોધન— જાઓ જનકી આહી નારી દ્રૌપતી યોગાવને.

મવેસ ૭ મો

સ્થળ—ઈંદ્રપ્રસ્થમાં દ્રૌપતીનો રંગ મહેલ.

પાત્ર—સેવક. દ્રૌપતી.

(સેવક આતી દ્રૌપતીને કહે છે. માલિનીછંદ]

અરર હુ અગામી આવીયો આપ પાસે,
 વચન સર્વે કહેવા રાગનારે કિદારો;
 પાપ જનુંની જણાયો શું અરે દુષ્ટ વાણી,
 અધર્મ રમવાને શાદ દે છેજ શાણી.
 રમત સરવ રમતા હારીયા આપ સ્વામી,
 કપટ બળ થકીરે છર્તાયો એ હરામી;
 ધન સહૈ તમારું તેહનો નાથ તે છે,

(૧૫)

પતિવ્રત ધરનારા આપનો દષ્ટ એ છે.
લખીત ખત કરીને સલ કીધી પ્રતિજ્ઞા,
તરત અનુચરોને તેડવા આપી આજ્ઞા;
ઠરગરી કહું છું હું તાય પાસે પધારી,
આસુભ ખજર કહેતા વાંક શો છે હમારો.

(દ્રૌપદી ખજર સાંભળી મુછાંગત થઇ જોયપર પડે છે પછી
જાન આવે છે સારે સુધીમાં આવીને.]

દ્રૌપદી—

વસંતતિલકાવૃત.

હે ઈપ સીપ જગદીપ જગન નીતસ
પાદારવિંદ તુજના પ્રણમ હું દાગ;
કેવો થયો ગજગ આ મુજ સ્વામી સીસ,
શું દુઃખ આજુ પગમાં ઝડ જુગદીસ.
હારી થયો સકળ વસ્તુ તણે વાંચોગ,
શું પાપ આપ કરીયાં મળીઓ આ જ્નેગ;
અરે હાય શું મુજ તણું વર્ત જાગ પાસે,
એ દુષ્ટ પાસ મુજથી કેગરે જવાસે.

પ્રવેસ ૮ મો.

સ્થળ—હસ્તીનાપુરમાં દુર્યોધનની કચેરી.

પાત્ર—અનુચર, દુર્યોધન, દ્રૌપદી, શકુની અને સમાજન વીગરે.

ચોપાદ ત્રીતાળી.

અનુચર—સ્વામી આજ્ઞા પ્રમાણે આવ્યા, બાંધી દ્રૌપદી નારીને લાવ્યા

સમા મધે આવી ઉભી રહી છે વળી કચેરી વેળા થઇ છે.

દુર્યોધન—[દ્રૌપદીપ્રત્યે] ગીતી.

ઉન્મત તું અહંકારી, સાંભળ સુંદરી તું થઈ છે માહારી;

આપી તુજ સ્વમીએ માટે એસ તું ઉછંગે માહારી.
દ્રૌપતિ—પાપીં ચુપ પાપીં ચુપ પાપીં ચુપરે—એ રાગ.

છાનો દુષ્ટ છાનો દુષ્ટ છાનો દુષ્ટરે,
 રેહેવાન, છે નાદાન, જુસીમાન, લોપી ગાન તેડાની આરથા ;
 ઠનાર ચુમાન, તોડુ અભીમાન, પ પી લાવ શ્યાન,
 પળમાં લેક જાન, પણ હું સતી ઇનસાન. છાનો દુષ્ટ.
 (દુર્યોધન પ્રતે) ગીતી.

અરે દુષ્ટ શક શત્રુ પિઃક પિઃક તુજને કહું છું હું પાપીઃ
 કંટક સમ તુજ બોલી શબ્દ સમી હું સાંખુ અઘાપી.

દુર્યોધન—(કરોધથી) શાદર.

અરે હજુ મુગ આરા કેમ નથી તું ચડાવતી માયે;
 આવ એસ ખોળામાં નહીતર હમણાં ચીર એચું હાથે.

દ્રૌપતિ—(કરોધથી)

અધિક નથી કંઈ કહેતી જ્ઞે કહું પૃથ્વી પાતાળે પેસે;
 બીમ તણા કર કેરી ગદા તાહરા ખોળામાં એસે.

દુર્યોધન— ચોપાઇ લીતાળી.

ઉઠો જલદી શકુની મામા આવો વેગેથી મારા સામા;
 ખેંચો ચીર નારી કરો નગન લારે યદ્યશ હું મન મગન.
 (શકુની ચીર ખેંચે છે તેથી દ્રૌપતી પ્રમુખની પ્રાર્થના કરે છે.)

દ્રૌપતી— આશાગોડી.

રક્ષા કરો પ્રભુ મારી આ અવસર રક્ષા કરો પ્રભુ માહારી;
 દુષ્ટ રાથે માહારી હુરમત લેવા નીચ આ બુદ્ધિ વિચારી. આ.
 વણુ અપરાધી હું અખળા છું પાંડવ કેરી નારી. આ.
 દીન દાસીની અરજ મુશીને વારે ચઢો ગીરધારી. આ અવસર
 ફૂત રમી હાર્યો મુજ ભત્રી રાજપાટ અધિકારી. આ અવસર.

કરજોડી વંદુ પ્રભુ તમને લજ્જા રાખોને મહારી. આ.
(દ્રોપતીના ચીર શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન પુરે છે પછીથી જઇને
પાંડવોને મળે છે.)

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ—હસ્તીપુરની ભાગોળ.

પાત્ર—યુધીષ્ઠર, અર્જુન, ભીમ, સહદેવ, નીકૂળ, દ્રોપતી, કું-
તા, વિદુર, પ્રમજનો વિગરે.

કુંતા— દેખી તેરી વફાદારી.

લાડકાડા મગ ખ્યારા, છોડી માત થાઓ ન્યારા;
એકલી સુકી કોણુ ભરોસે કાનો છે વીશ્વાસ,
તહીં કંઈ આશ, અરે છું ઉદાસ, થાઉં શું નાશ. લાડકાડા
ટળવળુ તમ વીણુ બાઈ, કોણુ મુજ હથીયાર;
અરે આ વાર, કરે પોકાર, બળું અપાર. લાડકાડા
વરસે છે અસીધાર, જાણે જગત સહું દુઃખકાર;
વરસે વાર, પડે ચોધાર, આંખથી અપાર. લાડકાડા

યુધિષ્ઠર— દીલદારીકીનીરે. એ રાગ

સુણુ માતા મારીરે, ના અકળાઓ.
ખોટી થાઓ પાછા જાઓ. કર્મ લખાયો;
અવસર આળ્યો, લેજો ધારીરે. સુણો
આદરસે જે અતી અધર્મ ભોગવસે તે સર્વે કર્મ,
શાનો ભર્મ લાગે, કરે અધર્મ તેશે કર્મ;
જાણો મર્મ ભગવત પરજ, સુખકારીરે. સુણો

યુધિષ્ઠર— દાદરો લાવણી દક્ષણી ચાલની.

ના થશે જરા ઉદાસ માત મારીરે,

જાશું વન, મુકી તન થઉ દડન, લાગે મન;
જગત દુખકારીરે. ના થશે જરા.

અરજુન—વચન પાળવા મનમાં વીચારીરે,
જાસુ આજ સસ કાજ રાખે લાજ છે મહારાજ;
સર્વે અધીકારીરે. ના થશે જરા.

બીમ— સસ હું કહું આ વાત થઇ છે સારીરે,
વનમાંય ખાવું જ્યાંય ખુમ ત્યાંય લાકુ હામ;
ધ્યાનમાં ઉતારીરે. ના થશે જરા.

યુધિષ્ઠર— ગીતી.

સસ કારણે માતા આજે સૈને વન મધે જાવું;
પાયે લાગુ તમને ઘેર પધારો હું ખેડી થાઉં.

(સૌ પ્રજાને) રાગ ભર્તૃહરિને! અથવા જનુની છવો ગોપીચંદણ.

યુધિષ્ઠર—સુમનનો સહ સાંભળો કરો નહીં તમે શોકજ;
જનવું, સરજ્યું તે બનેજ છે વૃથા ઉચાટ કરો ફોકજ.
ધસ ઈચ્છા બળવાન છે.

પ્રજા— ધરમરૂપી ધરમ રાજ છે, બીમસેય મહાબળવાનજ
ધનુર્ધર વીર અર્જુન છે, સહેદેવ નીકુળ ગુણવાનજ
કેમ સહેસો કષ રાનમાં

વિદુર— ચંદ્ર વંશી રાજ છે તમે વ્યાપસે તમવીણ અપારજ,
અતિ વિપરીત અરે થયું ન રહ્યો દુઃખનો પારજ. કેમ

અરજુન—શોક તજે આપ કાકાશ્રી સમય તણા છે સુખાણજ;
વાવે તેવું છણસે સદા એવું સૂકીનું પ્રમાણજ. ધસ

સરદાર— ભર્તૃશુભી વીશે કાળીજે નથી તમ સમ બળવાનજ;
રાજ્યની દશા હવે શી થશે બાકી રહ્યા છે અમાનજ કેમ

બીમ— જેદ્દ બ્રાતાની આરા થકી કરશું વનમાં વાસજ;

અંતે દમી સહુ દુષ્ટને નહી રાખુ કયાસજી, ઈસ ઈચ્છા
 પ્રેમાનંદ—કાણુ સુણશે હમ તણી દીન પ્રજાની દાદજી;
 ક્ષણે ક્ષણે દુખ પામયું તમે આવશે યાદજી. કેમ
 સહુદેવ—દુખ ના ધરો સાણા જન તમે દૈવ્યનું ધાર્યું તે પામજી
 લેખ લખ્યા લેજાટમાં નથી કાઢનો ઉપાયજી. ઈસ
 વિદુષક—માહારે કહ્યું માન્યું નહી એજ તમારો વાંકજી;
 ગમન કરો વન એકલા અંગે ચોળીને રાખજી.
 કરમ ગતી હવે ન્યારી છે.

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—હસ્તીનાપુરમાં દુર્યોધનની રાજકચેરી.

પાત્ર—દુર્યોધન, શકુની, સીપાઈ પાછળથી વીદુર,

દુર્યોધન—જકાવો સીતમકી સજવાર હુમે.

સુણોને શકુની છો મામા તમે કહુ વાત દુખની અરે આસમે,
 જુવો પુત્ર અરજુનનો પરણશે ધણું દુખ તેથી મનેરે થશે;
 વીવાહ તો કાઢો છે ધ્વારામતી, નિશામે મને ઉધ ના આવતી
 કહો જેનો કરવો હવે શો ઉપાય, પુછુ મામા તમને વીવાહ જંગ થાય

શકુની—ભરથરી બ્રાતા વિચારીને કરો હુપર કોપ.

સુણુ દુર્યોધન (૨) એમાં તું શું ગમરાય

જુજ મન કેરી વાત સુણતા કામ આપણું પાય.

કહીશું જઈને (૨) બળદેવને ફડી રીત;
 ફડી નહીં આપે એ કંન્યા નાંક ઘેર ખચિત. ૨
 જો વીંદુર કાકા (૨) જઈ કહું તેમને ઘેર;
 પુત્રી પર્ણાવે લક્ષમણને એ વીધ કરવી પેર.

દુર્યોધન—(સીપાઈને વિંદુરને બોલાવવા કહે છે) રાગ દાદરો.

જાવરે સીપાઈ જલદી કાકા ઘેર આવજ;
 કહેજો જઈને કામ છે તેડે તમોને રાજ.

સીપાઈ—દોડીએ દરબાર આપ છે પ્રતાપી સુર;

જલદી તેડી લાવીએ હજુરમાં વીંદુર.

(સીપાઈ જાય છે અને વીંદુરને તેડી લાવે છે.]

દુર્યોધન—(વીંદુરને) વૃદ્ધ કાકા હો તમે મુજ પીતાને પ્રમાણ,

કામ પડ્યું આપતું તે કરો નીશ્ચે જાણ;

દારીકામાં જઈ બળદેવને કહી,

અભેમન્યુને સુરેખા આપવી નહી.

જઈને કહોને સર્વે પાંડવો ગયા છે વન,

દુષ્ટમાં ખીચારો એકલો છે અભેમન;

માટે તમો કરો મુજ પુત્ર સુ સગાઈ,

અભેમન્યુને મુકીને લ્યો લક્ષમણો જમાઈ,

કામ એ કરીને કાકા માથુ લાવજો;

વર્ણવી વીવાહ આપ વેહેલા આવજો.

(વીંદુર જાય છે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ—દારીકામાં બળદેવનું ઘર.

પાત્ર—બળદેવ, વીંદુર, અને વીંદુષક વીગરે.

વીંદુર—ખુસ રહો સનમજા મેરાખી દાતા બેલી એ રાગ

સુણો મોહિટા બંતુ બળદેવ વચન એક મહારે;
હસ્તીનાપુરથી આવ્યો આપને સાર.

બળદેવ— તમે આજ ભણે આવીયાં બાઈ મુજ ઘેર;
પાંડાની કહેનું વાત થઇ શી પેર.

વિદુર— સહુ રાજપાટ હારીને ગયાં છે વનમાં,
જુરે એકલો સુત રહીને ઘરમાં;
અબીમન્યુની સાથે સુરેખા પુત્રી આપી,
પણ ત્યાં દળને કન્યાદાન થશે બહુ પાપી.

બળદેવ— ત્યારે શું કરવું કહો પુત્રી કયાં અપુ;
લાયક હોયે તો તરત વીવાહ હું ઉઠાપુ.

વિદુર— દુર્યોધન કેરો પુત્ર લક્ષમણો જેહ,
લાયક છે કન્યા જોગ કહું છું તેહ;
સરખે સરખા છે બેઉ જોડ પણ તેત્રી,
વર કમદેવ કન્યા છે રતીના જેત્રી.

બળદેવ— હ્યો શ્રીકૃષ્ણ સાથે વીવાહ તેહશું કીધે;
સુરેખા સાટે લક્ષમણા વરને લીધો.

વિદુર— ચોપાઈ ત્રિતાળી.

સત્ય કહો હવે જાઉ છું ઘેર કરો વીવાહની તમે પેર;
લાવો શ્રી કૃષ્ણ સોના મોહાર જોઉ સુરેખા કેવી ચકોર.
સુરેખાને જોઈને.

વાહ જોડી જુગતની મળી જેમ દુધમાં સાકર બળી;
જાન લેઈને આવશું વહેણા થાગે તર્જયાર આવતા પહેલા.

વિદુષક— વર કાળોને કન્યા ગોરી સોખે જાણે વાંદરાની ટોળી;
વર દેખીતો જાણે રાણો હાથે હુકોન આંખે કાણો.

(વીદુરજી હસ્તીનાપુર તરફ જાય છે.)

પ્રવેસ ૩ જો.

શ્વપ-હસ્તીનાપુરમાં દુર્યોધનની કચેરી.

પાત્ર—દુર્યોધન સભાજનો તથા સકુની પછીથી વીદુર.

દુર્યોધન—રાગ રાજ્યે પ્રજાને પુત્ર ગણીને પાળવી.

શું વાત કહું હર્ષની સુણેને મામા આજ,
પાંડવ ગયા વનમાં છોડીને નીજરાજ;
(વળી) દ્રોપતીના ચીર જેઁચી લીધી એની લાજ,
(કહો) મુજ સમાન પૃથ્વી વીશે ક્રોધ કરશે કાજ.
(વળી) વીવાહ ભંગ કરાવવાને મોકલ્યા વીદુર;
કામ કરીએ આપણુંને આવશે જરૂર.

(એટલામાં વીદુરજી આવે છે તેને પુછે છે.)

વીદુરજી—શૈયર શુભકર સંસાર શીયળ ભુશણ સજીએ.

કરી આવ્યો સધળું કામ વીવાહ આદરીએ,
રંગાતો રડા ધામ વીવાહ આદરીએ;
આત્મ અવળું સમજાવીને મેં સાંધી સગાઈરે,
જન સુદાડી જુગને જીતું પર્ણાવવાને ભાષ. વીવાહ.
હવે તથી કંઈ કાચુ મુંડું શ્રીફળ સોતુ લીધરે;
કન્યા જોઇ કુંવર વળાણ્યો કારજ સરવે દીધ. વીવાહ.
સોમવાર સાતમને દહાડે જીતું લઈને જનરે;
શુભ વાત ગાળે શુભ સારા વર દીસે નાદાન. વીવાહ.

વિદુષક—વરના શુભ ગંગા જળ જેવા અવશુભ તથી લગારરે;
સુત્રા ઉપર હોતો રહીને ગારે મુતર ધાર. વીવાહ.

સકુની—જનને જવા આપો આત્મ સૈન્યા ગહી આવારરે;
પોહોયાડેને ખખર પુરમાં સર્વ થજો તૈઆર. વીવાહ.

(૨૩)

૩ વેસ ૪ થો.

સ્થળ—હરનોનાપુર.

પાત્ર—માધુ, ધીરો, વીરુપક અને પુરુષોત્તો.

માધુ-- વાહાણ વેહેતા આવજો એ રાગ.

ચાલો જાએ જાનમાં. ટેકો

આજે આમંત્રણ આપીયુરે જાનમાં જાવા કાજ;
આણુંદ હરમાં વાધીઓરે એમ કહાયે દુર્લભ રાજ. ચાલો.

ધીરો—તુજ પહેલો તૈયાર થયો હું પાંચ બંધાતી પ્રીત;
મુગળે સાચુ ધાતીયોરે પર્યું રાજકુંવર કુળરીત. ચાલો

માધુ—અમન યમન કરી આપશુંરે જુગતી ઝાઝી થાય;
સરપાન મગશે સોમનારે મારી પ્યરીને જાનમાં જાય. ચાલો.

વીરુપક—હરખ ધરી જાએ તમેરે જે જે કોરવ કુળ;
વરની કજેતીના કાળકારે ત્યાંનો તમને વેળાવસે ધુળ.

લાડકાની જાનમાં.

ધીરો--લાડુ મગશે લસમસ્યારે કાડે કુળાને ખાંડ;
પેટ ભરીને આરોગશુંરે નથી આપતી રોટલો રાંડ. ચાલો

વીરુપક--લાલચમાં લપટી પડોરે જોતવનાને આગ્ય;
જીવતા આવો જે ઘર ભણીરે હોયે પરણેલીતું પુર ભાગ્ય. લા
(જાન લઇને જાય છે દારીકામાં.)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ—ઈંદ્રપ્રસ્થમાં સુભદ્રાનો મેહલ.

પાત્ર—સુભદ્રા, અભીમુન્ય, ચાકર.

સુભદ્રા-- શાર્દૂલવિક્ષિપ્ત.

જે દીને પડતી દશા મનુષ્યની આવે વેગે ધરી,

તે દહાડે મતીમાં થાય જનની સૌ ફન જાએ ખશી;
 સાણુ ભવ સલાહદાર પણ તે પુરા પદા લાગશે,
 દુષ્ટ ભવ થશે સુનીતે ખવશે વૈરી ધણુ જાગશે.
 (અભીમન્યુ પોતાની માને ઉદાસ થએલી જાળને)

અભિમન્યુ-- લાવણી દક્ષણી ચાલતી

કેમ થાવ છે ઉદાસ માતા માહરીરે,
 સાથી મનઃ કરો રદનઃ થાકે દહન. જોઈ તન;
 ગતી આજ તમારીરે. કેમ થાવ છે.
 આંસુડાં ખરેઃ આ આંખમાંથી ભારીરે,
 કેમ આમઃ સુન્ય ધામઃ છે તમામઃ મુકી હામ;
 દુઃખ શું વીચારીરે. કેમ થાવ છે.

સુભદ્રા-- પડવાની પણ પ્રાંત ઘટસટ ભુજારે. એ રાગ.

શું કહુ તુજને તન દુખની વાણી,
 કપડી કૌરવની વાત આજે ભણીરે;
 વીરને સમજતી વાત દુગો ખહુ દીધોરે,
 જળદેવની પુત્રી સાથ વીરાહ તુજ દીધોરે.
 દુર્યોધન કરો પુત્ર લક્ષ્મણો જોહરે,
 લક્ષ્મણે ત્યાં મોટી જન ગયા છે તેહરે.

અભિમન્યુ-- ચોપાધ ત્રિતાળી

માત મનમાં તું શીઃ અકળાયે જેમ થવાનું હોએ તે થાએ,
 ક્ષત્રી તન બેશી કેમ રહીશ આજે ધ્વરા મતીમાં જાહશ;
 કરી યુધને લાવીશ નાર ત્યારે જાણુ જે તુજ કુમાર.

સુભદ્રા-- માધ દરશો નહી એવો હોડ તમે એકલાને એ કરોડ.

નથી પીતા તમારો ઘેર ત્યારે થાય છે આવી પેર;

અભિ-- માતા રોક્યો હવે ના રહુ નિશ્ચે ધ્વારા મતીમાં જાઉં;

(૨૫)

કરું કૌરવ સાથ સંગ્રામ જો જો માત હવે મુજ કામ.
 (એમ કહી ચાકરને જોલાવે છે] ગીતી.
 અશ્વ સહીત રથ લાવો નિશ્ચયે માહારે દ્વારા મતી જીવું;
 વાર કરો નહી વીરા દુર જીવું છે ખોટી નહી થાવું.
 ચાકર—ચાર અશ્વ સંગાથે તે રથ જોડીને આણ્યો છે આજે;
 પધારીયે પ્રીતેથી સામગ્રી સહુ છે સ્વામી માજે.

સુભદ્રા—[સ્વગત) સીતાજીના મહીના.

માહારો જાળ એકલડો જ્ય એનો નહી આશરો,
 બ્યાપી રહ્યું છે તનમાં સુર ક્ષત્રી પુત્ર છે ખરો;
 રથ સહીત થયો તૈયાર ને જીવ જંપે નહી,
 માહારા કાળજડાની કોર એકલડો રહે નહી.
 માટે જીવું કુંવરની સંગાતે વીચારીને વાતડી;
 ડર લાગે છે જોછ દેખાવ અંધારી રાતડી.

(મહેર) ગીતી

એકલડા ના જસો કુંવર માહારા કૌરવ છે કપટી
 હું આવું સંગાતે રજો માહયરા સુતને લે લપટી.
 [અભેમન્યુ તથા સુભદ્રા દ્વારામતી તરફ જાય છે.)

બીજો અંક સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેસ ૧ લો.

સ્થળ—અરણ્ય.

પાત્ર—સુભદ્રા, અભીમન્યુ, રથવાળો, પદ્મીથી મટોરગચ્છ,
 અને હેડબા, રાક્ષસો.

મુલદ્રા—રસ્તાનો માં નથી મળતો તત્ત્વ

સમધર દુખ શું હાખવું. એ રાગ.

ક્યારે જવુંને હવે શું કરું નથી એકે ઉપાય;

વનરે લાગે બીહામણું કપે કોમળ કાચ. ક્યાંરે

ટૂટી લતા જુદી રહી કોટી કોટાના આડ;

કંકર વાગે પાપમાં મોહોટા પર્વત પહાડ. ક્યાંરે

બાળક પુત્ર બીહે ધણો સર્વે અંધાર ઘોર;

આર દીક્ષા ગાજી રહી યાગે સખળો શોર. ક્યાંરે

જનુ કૌરવ કેડે પડયા કાઢયા પીયુને વન;

આ દુખ આજે આવી પડ્યું સાથે કોમળ તન. ક્યાંરે

મુલદ્રા—ગજલ બરહુન્સ (ખખર લે અજોમ સીંહા તું કટાહરે)

આરે જો દીન દયાળ જવું ક્યાંદાં હું

પ્રુશીમાં ના પ્રુશ થઈ આ વનમાં હું;

કહી આવું દુખ મને પડ્યું નથી,

પેલે જન્મ પાપ મેં કાધા હશે શું. આરે આ દીન

આરે ગમ ફરી શું રસ્તો મળે ના;

પ્રુણું કોહોને જઈ આ વનમાં હું. આરે જો દીન

ધીરજ ના રહે બચંકર દીસે આ;

થાઓ દેવ સકાય ક્યાંદાં જઈ હું. આરે જો દીન

અભિમુન્યુ— રાગ કલ્યાણ લોપાળો.

ગીરભપતી આ વીનંતી અમારી એ રાગ.

શીઠ અમરાય તું માવડી માહારી.

ટેક૦

આ વન ફેરો નાશ કરું હું અગ્ની તણું બાણ મારી.

શીઠ

અડ પાહાડ પર્વત પ્રજાળ વાટ પાકુ વન બારી.

શીઠ

હું અરુનનો સુત અભિમુન્યુ કુખે રહ્યો છું વારી. સ્ત્રી
જ જે હવે તું પરાક્રમ માહાર, બચટાળુ સૌ ભારી. સ્ત્રી

(એમ કહી અગ્ની બાણ માર્યું તેથી વનમાં મોહોટા બચક
થયા તેથી આખા વનમાં આગ લાગી ઉઠી અને મોહોટા બક
હાથી તે વનમાંનો રાજા મટોરગચ્છ એકદમ દોડી આવે છે અ
ને અભેમુન્યને કહે છે.]

મટોરગચ્છ—વહેલા ઉગાડો દ્વાર સદેવંત વહેલા ઉધાડો.

અહ્યા નદ્રટ માનવ જન, આવ્યો કેમ અહીંયાં પાપી;
કેમ દહન કર્યું મુજ વન. આવ્યો કેમ અહીંયાં પાપી;
છાકેલા મદ છોકરા, કોણ તાહપર મામ;
જાવા નહી દઉં જીવનો, હાથ આવેલો આણે કાન. આ.

અભિ—નવ ચાલે કંઈ તાહાર હું કાત્રીનો બાળ;
ઓગખતો નથી તું મુજને, અહ્યા ભુમી તણે ભુપાળ.
આશ્યો જ વરમી વાટે.

મટોર—શું બોલે તું બાળકા, નવ જાણે તુજ જોર;
તુજ સરખા મુજ દાસ છે, એક પલમાં કરૂં હું ઠોર. આ

અભિ—દેખ્યા બહુ તારા સમા, છે જંગલમાં વાસ;
મુજ ઘેર આવી રહે, પેટ અર્થે યઈને દાસ. આશ્યો!

મટોર—માણસ અહાર રાક્ષસ તણો, શું જાણે તું મન;
બાળક તું બહુ બોલતો, એક પળમાં કરૂં પતન. આ

અભિ—ગર્વ આવડો શું કરે, એમ નહી ડરતાર;
મારું તુજ સમ લાખને, હુ છું કાત્રીતણો કુમાર. આ

મટોરગચ્છ—(બુરસાથી) કાત્રો કલક કેમ લેશેરે.

કહું તુજને હું સાંભળ બાળ. મુરખ કેમ મરવા આવ્યોરે.
નિશ્ચે ખુટ્યો દીસેછે તારો કાળ મુરખ કેમ મરવા આવ્યોરે.

મારા જોરથી ત્રાસે સર્વ. મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે.
 કેમ મુકતો નથી અદ્યા ગર્વ. મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે.
 કહેતો તુજને ઉરાડુ આકાશ. મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે.
 માટે વળ પાછોજ તુજ વાસ મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે.
 તુજ બાળ તણા શા બાર. મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે.
 તારા અશ્વ સહીત કરું આહાર. મુરખ કેમ મરતા આગ્યોરે

અભિમુન્ય—(આવું સાંભળી.) નીર્મળ સત્ત્વ સમગ્ર રાજપર.

કાપર થઇને કાત્રી સામે, શું લઢવાને આવે છે,
 સુખ દેખે હું નહીં ડરવાનો, નિર્મળ હામ બતાવે છે;
 ચાલ્યો જાજે તારી વાટે, હું તો આગ્યો તારે સાડ. (૨)
 સુખ સામે ઉઠો આવી રહે જીવનો તું વાર. (૨)
 નીપજે જરૂર મરણ સંગ્રામમાં તાર. ચાલ્યો.
 અદ્યા માનજે વચન માડ ચાલ્યો જાને જાગી. (૨)
 ખેંચી નાખુ જીમ તારી વટે છે શું વાણી. (૨)
 કાપી નાખુ હાથ બેડ રહ્યો શું વખાણી. ચાલ્યો.
 નથી જોયું હજી હાથ બળ દીત્રમાં વીચારે. [૨]
 કરવો સંહાર સહુ અસુરનો મારે. [૨]
 કાવીયો છે પ્રભુ મને તેથી તો અસારે. ચાલ્યો.

સુભદ્રા— રાગ આશાગોડી.

પુત્રની રક્ષા કરજે પ્રભુ માહારા પુત્રની રક્ષા કરજે;
 યુદ્ધ ચડ્યો આ અસુરની સથે, ગહુ બળ બાહુમાં ધરજે. પ્ર
 આતુળ પ્રાક્રમી અસુર દીસે છે, બળ સૌ તેનું હરજે. પ્ર
 વારવાર કર હું વીનતી, અરજી આ ઉરમાં ધરજે. પ્ર
 (ગટારગચ્છ અભિમુન્ય સાથે કહે છે. એમ કહી ગદા મારી
 તેથી બેસુક થઈ અવની ઉપર પડ્યો ત્યારે સુભદ્રા આવીને રૂદ
 ન કરે છે

શુભદ્રા--

રાગ ગોપીચંદ.

લાડકા બાળા લટકા કરે તારા સુખનાં,
 સળગે છે બાળા સ્વપના આવ્યારે મારે સુખનાં;
 શું સુખ્યું હું અહીંયાં આવી પુત્ર લેઈને પાસ;
 હાય! કર્મ કુટ્યું હવે માહાર દીસે સર્વ ઉદાપરે. લાડકા
 પ્રમુ કોપ અ.વો શું કીયો અમાગ્યશી હું નાર;
 કોણ દીશાયે હવે જાતું હું ક્યાં મળશે મુજ કુમાર લાડકા
 વજર છાતી ની ફાટતી કાળજના ચીરાય;
 હાય ! હાય !! હું યથ દુખીઆરી સગે લાગી લાયરે. લાડકા
 વીના પુત્ર કેમ રહેવાશેને અંતર ઊડી આગ;
 યથ જી જીવ હવે તુ જુદો દેને ધરતી માગરે. લાડકા
 (ઉઠે છે પડે છે અને ફરી ફરી છ.તીઓ કુટે છે.)

એતે માત આ રીતે થશે શું હાય. એ રાગ.

પુત્ર મુઓ મુજ પ્યારો રે શું હાય,
 આજે થયો મમ દેહથી ન્યારો શું હાય;
 ફર થયો આ અચાનક મારો શું હાય,
 જાણે આ દેહમાં લાગે આગ.
 કુટી ગયુંરે આજે મુજ માગ્ય, હાય પુત્ર હાય હાય.
 મરે કુટી શીર માત રાય ગજ હાય હાય.

(આવું સુભદ્રાનું આકૃંદ સાંભળીને હેડ'આપુછે છે)

હુંબા--નેક નામદાર ભુવરાય સીરતાજ એ રાગ.

કોણ બાઈ કોણ તું ને કોણ તારે દેશ,
 કોણ પીતા કોણ પતી ક્યાંનો છે નરેશ;
 ક્યાંથી આવવું ને બાઈ ક્યાં વળી જવું,
 જોત્ર સાચી વાર્તા જે હોય નીપન્યું.

સુભદ્રા— જુ'ં હલે છે ખાંધ હસીના પૂર છે ફેલ,
 અશ્વિન પતી છે માહરા સાંતોરે નરેશ;
 બીમસેન પદ્મ આદી છે દીયેર જઈ,
 હારીકા પયેર વચુદેવ પીતા નેટ.
 પીયર મહી છું હું પુત્ર લેછને અરે;
 યુદ્ધમાં પડ્યો એ અભીમુન્ય છે ખરે.

હુંડા—[ભીમસેન, અરજુન વીગરના નામ સાંમળી તેમને ઓળખીને]
 અરે મજા શો યયોગને એ તો મારો પુત્ર,
 ધરના થઇને વેર વાળ્યું બાળ્યું ધર યુત્ર;
 હાય ! હાય !! પૂત્ર મૂવો કરવો શું ઉપાય,
 કાંઈ કરો બાઈ અભીમુન્ય બેઠો ધાય.

(કુંવરની પાશે જઈ યોગને છે પશુ યોગનો નથી એટલે મરોર
 મચ્છ વીગરે મળીને)

મરોરગચ્છ— રાગ ધીક યુદ્ધ ધીક મુજને એ રાગ.
 આ શું કીધું મેંતો માવડી કીધી માઇની ધાતજ
 અણુજણે અવળું થયું થઇ છે વીપરીત વાતજ આ શું કીધું
 મેંતો માવડી.

હુંડા—પુત્ર એ કાકા અરજુન તણો, થાયે તાદરો માઇજ
 અરેરે પ્રભુ આતે શું થયું, નધી એ શું જીવઈજ કેમરે કરું ને
 હવે કયાં જાયું.

સુભદ્રા—જોરે અભિમુન્ય લાટકા, હજો દેહ ગયો કયાંયજ
 હુંડા આ યુગ મુજ રાઇને કેમ જાકે પુર માંદજ હુંરે અભા-
 ગ્યણી તુજ વીના.

મરોરગચ્છ—ધીક ધીક મારી જોતને ધીક મુજ અવતારજ;
 હાયે કરી બાઈને હણ્યો આવો અરજુન કુમારજ આ શું કીધું
 હુંડા—વાંક નથી બાઈ તુજ તણો, કુડો કર્મનો વાંકજ;

વેરણુ વીરતાએ લુપ્તતા, અવળા કળ્યે આંકળ ક્યારે જતું
શુભદ્રા—શોરે હેતર હવે દળવું પીતા પુછશે તતલ;

ગોલાવે બીમશેન બાધો કહેમે કુંતા માતલ કેમ કરેને હવે ક્યાં
શુભદ્રા— લલીત.

અરર ઓ પ્રભુ કોપશો થયો, આંભમુન્યુ તો ક્યાં જતો રહ્યો;
દટકે કાળજી ત્રીપી ખશે, અરર હાયરે શું હવે થશે;
અતીશ વાય છે વેદના હવે, મમ કુંવરને સ્વર્ગમાં જવે;
દીનમ દોહીલા કેમ આ જશે, અરર હાયરે શું હવે થશે;
મટોરગચ્છ—અરર બાંધરે ક્યાં ગયો ખરે; સખદ તાદરા સર્વ સાંભરે
ખગર ના હતી બાઈ તું તણી, કદી ઉગાસુના સજ તું બણી;
પણુ તુને તો મેં શત્રુ જાણીયો, ખડગ ઢાલીને પ્રાણ તાણીયો;
અરર સાદસ આ ઠામ મેં કર્યું, બંધવ તાહરં મોત આતર્યું;
(સર્વ જણા અતીશય આકૃંદ કરે છે. પછી હેડબા અમૃત છાંટે
છે ને અભિમુન્યુ બેઠો વાય છે સર્વ કુટુંબ (પુત્રી થઈને ઇશ્વર
પ્રાર્થના કરે છે.)

દીગી.

સર્વે—આજે યિતવું છું, રવાગી સત્યમાર; કળ્યા ચરણુ જેહું શેવતા તમારા
છો અશર્ણુ શર્યું, જનકમાં કૃપાળ; દીશો સર્વ થકી, આપ હો લુપાળ;
સર્વે પ્રાણીઓના આપ માત તાત, મધુ સુદન નામ જનકમાં વિકાત,
કરી મરેર તમે મુજશું દયાળ, મર્ણુથી ઉગાર્યો અમેમન્યુ બાળ,
આજ આનંદમો દીત છે અપાર, કૃપાનાથ યહી હાથ નીરધાર,
મળ્યો સંબંધી સગાઇ શીરતાજ, થયું કાજ માહારાજ સર્વ આજ,

અંક ત્રીજો સમાપ્ત.

અંક ૪ થો.

પ્રવેસ ૧ લો.

સ્થળ--હૈડંબાનું ઘર.

પાત્ર--શુભદ્રા, અભિમુન્યુ, ગટોરગચ્છ, હૈડંબા અને વિદુષકવીર.
(શુભદ્રાએ દ્વારીમાં જવાનું સરવેને કહ્યું તેથી તે કારણથી ગટોરગચ્છ અભિમુન્યુ સાથે જવાને તૈયાર થાય છે. અને શુભદ્રા પાસે રજા માગે છે.)

અભિમુન્યુ-- રાગ ગોપીચન્દ્ર લગ્નકા એ રાગ.

શુભદ્રા માતા આજી આપોરે તમે આવડી. એ રેક.

શુભદ્રા--મુજ લાડકવાયા કેમ જસોરે શત્રુ સંગમાં. મુજ

અભામુન્યુ--કૌરવ દળને પળમાં મારું, ના તું ચર્ચશ ઉદાશ;

શુરખા પરણીને લાનું, કરું દુરમનનો નાશરે શુભદ્રા માતા

શુભદ્રા--દુર્યોધન છે દૂષ્ટ બહુ ને કપટી કર્ણ અપાર;

શત્રુ સાથ સળજો છે ભાઈ તું એકલડો બાળરે.

મુજ લાડકવાયા કેમ જસોરે શત્રુ સંગમાં

અભિમુન્યુ--દુર્યોધન અને કર્ણ સહુને રથમાં મારું માર;

મામા શકુની શરખાનો હું નિશ્ચયે કરું સંહારરે. સુભ

શુભદ્રા--જન્મારાનું વેર ગણીને દે છે ભારે દુઃખ;

છેતર પંડી છાતી કરીને હર્ણુ કર્યું સૌ સુખરે. મુજ

અભિમુન્યુ--જન્મ વેર હું વાળુ આજે પીતા મોહકયા વન;

હું બાળક હું માતા તારો વળી અરજુન કેરો તનરે. સુભ

શુભદ્રા--દુર રહીએ દુષ્ટ જનોથી કરવું રડુ કામ;

કુશળ રહે જે કુંવક મારા રક્ષા કરો શ્રી રામરે. મું

અભિમુન્ય—હવે નહીં સાંખી રહું માતા શનુ સામે થાઉં;

ગટોરગચ્છ મુજ બંધુ સાથે, દ્વારામતીમાં જાઉંરે સુભદ્રા.

શુભદ્રા—તેત્રીસ દ્વારી દેવ મળીને, રક્ષા કરજો આજ

કમળાપતી શ્રી કૃષ્ણ છે મામા રાખે તારી લાજરે. મુજલાડકવાયા

(અભિમુન્યુ ગટોરગચ્છને કહે છે ભાઇ ચાકો જઈએ.)

અભિમુન્યુ—

ઘોષાઈ લીતાળી.

ભાઈ ચાકોને જઈએ હવે, થાય તુકશાન ખોટી થવે;

ગટોરગચ્છ—મારે વાર નથી કંઈ વીરા, કંઈ વરવા ન થાઓ અધિરા

અભિમુન્યુ—ભાઈ અમથો મને સીદ કશે.....

ગટોરગચ્છ—.....કંઈ સુરેખા આપણી થાશે.

(ચાલવા માંડે છે) ગિતી

વીરુપક—મદ્યો શુકનમાં સામે હું આલ્લુ છું બડમડોને ભોળો.

માટે મળશે કંઈ મને જમાડો ધૃત સાકર ગોગો.

જાય છે.

પ્રવેસ ૨ જો.

સ્થળ—દ્વારીકા.

પાલ—અભિમુન્યુ ગટોરગચ્છ અને પંચીયી ગાયાવધ રાક્ષસ.

અભિમુન્યુ—(ગટોરગચ્છ) પડવાની પણ પ્રીત ગડમટ ભુલીરે.

શો કરવો હવે મુજ વીરા, રે,

જેથી કામ આપણું થાય ધરીને ધીરા; ૧

ગટોરગચ્છ— ધીરજ રાખો મન, શીદ અકળાયોરે;

ઉતાવળનું નહીં કામ સુખીયા થાઓરે

અભિમુન્ય— લેવી સુરેખા નાર, વાત છે સાચીરે;
 કૌરવનો કરી સંહાર ન રાખવી કાચીરે ૩
 ગરોરગચ્છ— માયા વૈ સૌ માલ ખનાયું તેવોરે.
 ખચર ઘોડા ને ઉંટ હાડી જોવોરે. ૪
 વસ્ત્ર અમુલ્ય ખાત જોયા જેવીરે.
 વળી શાક તરકારી સકીત સૈને દેવીરે ૫
 એ રીતે સર્વે કામ અધિક આદરવુંરે.
 પછી કરી કન્યાનું હરણુ લગ્નજ કરવુંરે. ૬

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—હારીકા નગર.

પાત્ર—કૌરવો, દુર્યોધન, વીરુપક, અને બળરતનાબા હાથી, ઘોડા,
 ઉંટ, ગાકતરકારી વીગરે.

કૌરવ— ગીતી.

બળર કુવા બનીયો, સુખ સારું કેવું રહું કીધું.
 વીધ વીધ વસ્ત્રો દીસે વાહન રૂડા ને શાક પાક દીધું

વિરુપક— ચોપાઇ ત્રીતાળી.

— દુર્યોધન સર્ખા વેવાઈ આવ્યા, જોડે રૂડા બળર ખનાવ્યા.
 રૂડા માલ લાવ્યા છે વેપારી, રાખે આગ એ સૌકા તમારી.

દુર્યોધન—છત્રપતી હમો માહારાજ, મહી હંપર વ્યાપી છે માજો.
 જણી સમરથ આવ્યા વેપારી, લખએ માલ હવે સુખકારી.

વિરુપક—હાથી ઘોડાને શાલ દુસાત્ર, ખનો લેછને લાલમ લાલ.
 માલ સોંગો છે લેવા જોવો..... =

દુર્યોધન—.....માઈ હમારે સધજો લેવો.

વિરુપક—આત્રો બળરમાં સહુ જઈએ!.....

દુર્યોનય.....લે ॥ જ્યે હોય તે લઈએ.

[નય છે] (ખજરમાં જનવર વેચનાર બોલે છે.)

વેચનાર શોદાગર— (કેરખાની રાહ)

હાથી હાથી હાથીને ઘોડા કાઠિ લ્યોનેરે.

એની કીમત કરતાં તો પછસા જુજ લ્યોનેરે.

કાઠિ લ્યો હાથી કાઠિ લ્યો ઘોડા કાઠિ લ્યો કીમતી માત.

બેસી ઉાર શેત કરેને કાઠુ દીડી કાલ હાથી.

પાણી પંચ સોરડીલાને ઉચે ઉડે એવા.

હાથીપર અંખાડી બાંધી તુરત બેસવા જેવા. હાથી.

વસ્ત્ર વેપારીઓ—રાગ એસે ઘોડા દેને વાલે મેને.

આરા આવો બાધ આવો, અમે બેઠા તમ કાળે;

કેવો માલ આ બીરાળે, સારી સાલ કેરી છાળે.

જોષ જોષ મન લાળે, હોય કાપર તે બાળે. આરા.

કેરી કસગની કાર, ચિત થાય છે ચકાર,

રહે કાળજી ન ઠોર, સાતો કરી બેઠા સોર;

નથી છેતર્યાતો કાર, દેખ્યાં ખજરના બોર. આરા.

શાક વેચનાર—રાગ ખનજરા.

વંતાક રીંગણા બાઈ આ પરવર છે સુખદાઈ,

લોંચુ મીઠાને ખાટાં આ છે તાજ ખટાટાં;

મોગરી તણી મીઠાઈ, આ પરવર છે સુખદાઈ.

ગીલોડાં કાળું કંકોટાં ચીમટાં તુરીયાંને ડોટાં;

ખુસ પશો તમે સહુ ખાઈ. આ પરવર છે સુખદાઈ.

કાખીજ ફુલેવર સારી બાજીની સહુ બલીહારી;

શોંધી છે સર્વે બાઈ. આ પરવર છે સુખદાઈ.

પ્રવેસ ૪ થો.

સ્થળ—દારીકામાં કૌરવની છાવણી.

પાત્ર—દુર્યોધન, કૌરવો, શકુની, અનુચર વીગરે.

ચોપાઈ લિતાળો

દુર્યો—કેવો બનીયો છેસરસ બજાર, મેં તો લીધી હાથી જોડ ચાર

બીજો—લીધા પાંચ મેં તોખી તોખાર જોડ દુજગી લીધી ખાર.

ત્રાજો—ત્રી રાખી મેં કાંઈ કયાસ.....

ચોથો—.....સારી શાઢ લીધી મેં પચાશ.

દુર્યો—જરી વાધાને સાત દુસાલ કોડી વીસ લીધા જોછ લાલ.

શકુની—મેં તો પાંચ પાતાંચર લીધું માગ્યા પ્રમાણે મુંઝજ દીધું.

(એકદમ અનુચર આવીને ગભરાયેલા બોલે છે.)

પહોલે અનુચર—આપજ કેમ બેસી રહ્યાંજોડી ચાર હાથી મરી ગયા.

બીજો—(આવીને) ઘોડા જાંટ સહુ મરી જાયે મોટી ગડબડ મચી છે રાયે

ત્રીજો—(એકદમ) સાલ દુસાલના સર્પ થયાં મોટીફેણ મંડી ચાલી ગયા

(એવી રીતે છાવણીમાં ગડબડ મચી રહી છે તે જોઈને]

દુર્યોધન—

ગીતી.

અરે ગજજ આ કેવો ખરે ખરું છે કપટ આ કાંઈ;

ગજજ થયો ધર ધાલ્યું ખરે ખજનો ખાલી કરયો આંઈ.

શકુની—તમે શીઢ કલપો છો રાજ યઈ પાણુ મરીય હમે માર્યા;

કોણે કત આ કીધું ધન ભેગાડયું હવે હમે હાર્યા.

અનુ—અરે આ અચંગો કેવો સાંક પાકના પથુ પક્ષી થાયે;

સુવરણના દાગીના તેહ તણા તોં સર્પ દેખાયે.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ—દ્વારીકામાં બાલદેવનું ઘર.

પાત્ર—દુર્યોધનની રાણી બાનુમતી તથા સુરેખા તથા માયાવઇ
રાક્ષસો રાણીના રૂપે અને પછી દેવની રાણી તથા બળેવચ્છ.
(દુર્યોધનની રાણી કન્યાના વખાણ કરે છે.)

બાનુમતી— કાલીઘટા કોયલ બનોછાઇ. એ રાગ

શું સ્વરૂપ સુરેખા બાળી હું ખુશ થઈ તુજને બાળી;
કાંતી છે કેમ રૂપાળી સોભે છે વેળ રશાળી. શું.
છે ચંદ્ર પુનમ સમ મુખડુ ઉપખર્ચે સડોને મુખડું;
દુર થાય જામને દુખડુ એ બાળ રૂપાળા વળ.
અતી રશાળ નાકમાં વાળી હું ખુશ થક તુજને બાળી.
કાલું પાણ કેવું વહે છે ઉપમ મુખથી ઉચરે છે,
મુજ મોહીત મન કરે છે શું કહું સ્વીતની લહુ;
થશે મૂજ વહુ કુંવર રૂપાળી. હું ખુશ થઈ તુજને બાળી.
(એવી રીતે એક પછી સુરેખાને બોલા આપે છે અને કપ-
ટનો એક રાક્ષસ સુરેખાને લેઈ કોઈ ના જાણે એમ જતો રહે
છે અને ગટોરગચ્છ સુરેખાનું રૂપ લઈ લા રહે છે.)
(બનેલી સુરેખા પોતાની મા પાસે જાવતું માગે છે.)

સુરેખા—હે ચાંપરાજ હે ચાંપરાજ તું આંખ ઉઘાડી દેખ.

હો માન. માહારી (૨) કુખા મુજને લાગી,
ખાવા માટે ભોજન આપો મતી છેક મુજ ભાગી;
મેવા મીઠાઈ (૨) ખાવા બહુ પકવાંત,
શાક પાક સામગ્રી સર્વે આપો દઈને માન.
ભુખ તરશયી (૨) હું અકળાઈ જાઉં;
હજાર મધુ પકવાંત હોય તો એક પળમાં ખાજી.

દેવતીરાણી—માહુ લગાડો તો મારા સમ છે સલુણીરે.

આમ શું વહે છે માહારી વહાલી જો કુંભારીરે;
પ્રીતર થાય છે મને તુજ તણી મારીરે. આમ

પરણવાને યોગ્ય થઇ તોયે રહી ગાંડીરે;
 સાસરીયના લોક દેખે બેઠી રાગ માંડીરે. આમ
 બધા છે બોજન તણા પેલા બે ભંડારોરે;
 બસે જમો ભાવે તેવું તું છે પ્રાણ માહારોરે. આમ
 પુરીને ઘેર વગી બાસુદી બનાવીરે;
 શેવને સુવાળી ઠીક બરશી ઠરાંતીરે. આમ

(જાય છે. અને સુરેખા સર્વે ખાઇ જાય છે એટલે)

રેવતી—(પોતાના સ્વામી પ્રત્યે) સઘયર દુખ શું દાખવું એ રાગ
 સાંભળો સ્વામી હે માહારા કેવી કહેવાયે વાત;
 સુરેખા પુત્રી આપણી જણે રાક્ષસ જાન. સાંભળો
 કન્યાએ કોપ કર્યો બહુ ક્રીધા ખાંડી ભંડાર;
 વેણુ થઇ લાગી પીડવા કેમ ધારો તઈયાર. સાંભળો
 જુખ લાગી મુઠને કહ્યું ક્રીધું બોજન તેહ;
 નીચાની સરખી ના રહી લાગે મોહટો સદેહ. સાંભળો
 પવીત્ર પુત્રી એ હતી ક્રીડુ કૌતીક કામ;
 અસુર વીધા કેમ આચરી જઈ જીવેને ધામ. સાંભળો

ખગદેવ— ગીતો.

હવે શીકર ના કરશે જેહ ચવાતું હતું થયું તે તો;
 આ પ્યારી તું મારી હવે કાઇ ના બને એતું એતો.

રેવતી—જગવા વેળા થઈ છે કૌરવને શૂં કહો જમાડી શૂં.
 વિદુષક—લાકડશી લાડુને ભાવે બજ્યાં ભાંગ તણા દઇ શું.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

રથજી—લગ્ન મંડપ

પાલ—ગટાગગચ્છ ૩૫ લેખને સુરેખા તથા બળદેવી સ્ત્રીઓ
 તથા કૌરવની સ્ત્રીઓ ખામણો લક્ષમણો શકુની વીદુષક વીગરે.
 [અનેથી સુરેખા તથા લક્ષમણો પરણવા બેસે છે તે વખતે

કંન્યા તરફની સ્ત્રીઓ ગાય છે.

કંન્યા તરફની સ્ત્રીઓ—રામ લક્ષ્મણ વનમાં સીધાવનાં.

જેહેન સુરખાને પરણાવવા, બળીમદ્દે મંડપ રચ્યો સાર;

સોભાનો નહીં પાર. મંડપમાં નહીં મણા.

રૂડાં કઢળીનાં રથ'ભ રોપાવીયાં બહુ વિધેયી ચીતર્યાં ચીત્ર

દીસે છે વીચીત્ર મંડપમાં નહીં મણા.

રચી ચોરી વીવીધ ચતુરાઈથી

મુદયો સુવરણ કળશ વીશેસ, સોભાનનીએમ મંડપમાં નહીં મણા.

હાંડી તકતા ઝુમર અતી શોભતાં.

લાજે ઈંદ્રિ બુગ્ગ એ ઠાર, બેઠાં દરબાર, મંડપમાં નહીં મણા.

કામ સરીખો કુંવર કોડામણો,

જાણે કુંવરી મુક્તાનું કુલ, જેતું નહીં મુક્ત, મંડપમાં નહીં મણા.

વિદુષક—એતો કંન્યા નથી છે કન્યાગણો,

યાશે ભાઈના પુરા હવાક, ખેયા જેવો તાલ, ફળેતીના કાળકા.

(વર તરફની સ્ત્રીઓ ગાય છે.) સ્ત્રીલાવતીએ લખી મોકલીયારે

વરરાજ ધોડે ચડ્યારે શોભે જાણે સુર,

બેઠા માંહરામાં મલતપતારે, રૂડી કંન્યા કમળનું કુલ.

વરરાજ ધોડે ચડ્યારે.

બળીમદ્દ સરખા સાસરાંરે સાસુ રેવતીજી સાર.

લક્ષ્મણો કુંવર કોડામણોરે એના ભાગ્ય તણો નહીં પાર.

સુંદર વર ધોડે ચડ્યારે.

વિદુષક—જેશે ત્યારે જાણસોરે કોનું મોહોડું ભાગ્ય,

પર્યુનારો વિર પર્યુશેરે, તારો લક્ષ્મણો ચોળશે રાખ;

કૌરવમાં કાળુ યશેરે.

(વર કંન્યા પર્યુવા બેઠા છે.) તે વખતે ગટોરગચ્છ કંન્યા રૂપે

બેઠા છે ને લક્ષ્મણને ખીવડાવે છે.)

લક્ષ્મણા— હું મરી. જુમના ત્રટ જાંશી જાન રહી એ રાગ
નહી પરણું હું નહી પરણું, આ કામણુગારી નહી પરણું.
મોટા મોટા દાંત ને (વરૂપ શરીરે.

રૂપ હું તેનું શું વળું. આ કામણુગારી નહી પરણું.
નખ વિકાળને આંખે કાંણી,
આ વર્વાથી બનું મરણુ આ કામણુગારી નહી પરણું
એ મામા મને ઠર બહુ લાગે,
કંના દીસે જાણે શીલ હરણું. આ કામણુગારી નહી

(તેમ તેને વધારે બીવડારે છે એટલે.)

લક્ષ્મણા— ચોપાઈ ત્રીતાળ.

હાયા જાધો હવે મુને મામા, કેમ બેઠ રહયા મુજ સામા

સકુની—આમ ગાંડું શું કરે છે માધ.....

લક્ષ્મણા—.....જળી કરી તમારી સગાઈ.

સકુની—એસ મુરખ છ.નો માનો.....

લક્ષ્મણા—.....આતો કંન્યાળવો છે ક્યાંનો.

(ગટોરગચ્છ ખુજ હાથ દબાવે છે તેથી ખુજ ખુમ પાડીને)

લક્ષ્મણા— ગીરધારીરે વાત કહું તે વિચારો. એ રાગ

એ મામારે નહી પરણું આ નારી, મને ડર લાગે છે બારી

આ કંન્યારે વીપરીત સરખી લાગે, માહરો હાથ દબાવી ભાગે.

એનાં મુખમારે દાંત દીસે છે કેવા, દાથીના દાંતજ જેવા.

જુલ—મને જાણે ડર બહુ લાગેરે, એના નખ મને બહુ વાગેરે,

મારોહાથ દલાવી ભાગેરે, દાજે ધાજેયે મામા માહાસુખકરી મને

સકુની—(ખુજ ચીકઈને) રાગ લાવણી. મુજ ઉપર શુભરી પીતા

આ કપુત કુંવર ક્યાંથી નીકળ્યો એવો

જુરાળ્યું જાપનું નામ અગ્નીના જેવો.

લક્ષ્મણા—એ મામા વાત હું કહું છું સરવે સાચી

આતો છે મોહોટો દહીત્ય નથી એ નારી.

(૪૧)

સકુની—તેં કુળ લભ્યું કાયર ક્ષત્રી પદને

શું કરશે શત્રુ સાથે યુદ્ધમાં જઈને.

લક્ષ્મણ—પણ નારીતું મુખ જોઈને બીક લાગે છે.

આ જુવો કેવડા નખ મને લાગે છે.

સકુની—હે કન્યાના શા ભાર આંશું કેમ આણો.

હસ્તીના પુરનો રાય હજુ ના જાણે.

લક્ષ્મણ—પણ મામા મારે નથી પરણવી નારી.

આ નથી સુરેખા કપટ જોલ છે ભારી.

(એવામાં માયાવઈ રાક્ષસોથી ભારે પતન ચાલવા લાગ્યો તેથી મંડપ વીગરે ઉડી ગયો અને કાંકરા ધુળ વડે કરીને સરવેની આંખો ભરાઈ તેની વખતમાં સુરેખા રૂપ બદલીને ગટોરગચ્છ આવ્યો જાય છે.)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ—અભિમુન્યનો ઉતારો.

પાત્ર—(ગટોરગચ્છ, અભિમુન્ય શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પંકીથી નારદ રૂપી)

ગટોરગચ્છ—

ગીતી,

આરે ભાઈ આવ્યો છું ધારેલું સહુ કામ આજ કીધું

કૌરવ સર્વ રક્ષ્યા કન્યા કેરું હરણ કરી લીધું.

અભિમુન્ય—તુજ વીણ બંધુ મારા કોણ કરે આ કારણ મુજ સાર
ધન્ય તુને કાકા સુત પરાક્રમ છે પીતા સમુ તાર.

(એવામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તથા નારદજી આવે છે સારે)

ગટોરગચ્છ—(વંદન કરીને) ચોપાઈ બીતાળી.

મતે આ અવસર પ્રભુ આવ્યા ઠીક નારદને પણ લાવ્યા

મોગે આશરો મારે તમારો નથી આ સ્થળે કોઈ હમારો.

(૪૨)

આ કૃષ્ણ—ચિંતા રાખશો નહીં તમે કાચે સહુ ગમતું ગોવીંદનું હોયે
 સદા સમજીએ સહુ એજ વળી થાય હમારો ભાણેજ.
 નારદને) શાસ્ત્ર વીધી સહીત પરણવો વર કન્યાની કીવા કરાવો;
 જો જો કાંઈ ન રહે ક્યાસ પોહિએ પુરણુ સર્વની આશ.
 (પરણાવે છે)

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ—દારીકાની ભાગોળ.

પાત્ર—દુર્યોધન કણુ કૌરવો સકુની ગટોરગચ્છ તથા અબી-
 મુન્ય તથા પછીથી જળદેવજી તથા શ્રી કૃષ્ણ વીગરે.

(કન્યાતું હરણુ ગટોરગચ્છે કર્યું અને અબીમુન્ય પરણ્યો તે
 વું સર્વેને માહુંમ પડ્યું તેથી કૌરવો કરોધ કરીને ગટોરગચ્છ
 અને અબીમન્યુ સાથે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થાય છે.)

દુર્યોધન— વીંજય ટેક કેમ તજેરે. એ રાગ.

અહ્યા ઉભો રહે તું મુજ ચોર. રાક્ષસ તુને રણમાં રાણુરે.

જોયું જોયું મેં મુરખ તારું જોર. રાક્ષસ.

કીધી હરણુ સુરેખા બાળ. રાક્ષસ.

માટે આવ્યો હવે તારો કાળ. રાક્ષસ.

કરી દગોને કીધું તેં કુકુ કામ. રાક્ષસ.

બોળ્યું બીંમસેન બાપનું નામ. રાક્ષસ.

યદ્ય કાયરને હરણુ કરી નાર. રાક્ષસ.

ધીક ધીક ધીક તુજ અવતાર. રાક્ષસ.

ગટોર—છળ ભરી છેક છલકામ્મ બનય. મુરખ માન ભંગ થયોરે.

કુડો કપટી કુટીલ તું ગય. મુરખ.

તારી વીવાહ કંઠેલી જો નાર. મુરખ.

તેનો આ રહ્યો હું હરનાર.	મુરખ.
થયુ કાળના સરીખ કાળું મુખ.	મુરખ.
ફટ ફટ છે નફટ તાર મુખ.	મુરખ.
અર્ધા—અલ્યા અંધનો છું અંધ તું કુમાર. લઈશ વેર આજ મારે.	
નીચ કપટનો તું કરનાર.	લઈશ.
હું છું જાળ પણ અર્જુન તન	લઈશ.
મારું નામ અલ્યા અભિમુન્ય.	લઈશ.
તાર અભિમાન ઉતારનાર.	લઈશ.
થયો પ્રગટ મુબદ્રા કુમાર.	લઈશ.

(આવી રીતે પરસ્પર બોલી અન્યો અન્ય યુધ કરે છે અને
ગોરગચ્છ માયાવાઈ રાક્ષસોવડે કૌરવોની સન્યામાંનો ધણો બા-
ગ ઠેર કરે છે. અને શ્રી કૃષ્ણ વચે પડી બેઠતું સમાધાન કરે છે.)
(બળદેવજી આગળ આવીને કરોધથી)

બળદેવજી—(નાગ કેરબો) સડે તીન પેસે એક મોતી ના બેચુંગી
માર મારું એ પાપીને ઠેર મારે.
દગો કરીને કુંવરી ગાહારી, હરણ કરી છે અજ.
સત્રુ સાચો ક્યાં ગયોને, લીધી એણે લાજ મારું મારું.
હજી મુશળથી નિશ્ચે છેદું, અભિમુન્યતું શીશ
ગોરગચ્છ સુધાં સંહાર વ્યાપી મુજને રાંસ. મારું મારું
અરે કપડ આ કેલું કીધું, છળ કરી છેતરીયો.
ભાટકવાઈ લેઈ ગયોને, ક્યાર મુજને કરીયો. મારું મારું
(એવામાં શ્રી કૃષ્ણ આવીને બાધને શાંત પડે છે.)

શ્રી કૃષ્ણ—રાગ પીલુ કહુ શુ નશીમે દુખીયો કીધો છે.
શું કરવા હવે કરોધ કરો છો.
આવડી રીશ શું હૈયે ધરો છે.

(૪૪)

યવાનું હનું તે થઈ ગયું સર્વે, બાણેજને કેમ હાથેશુ હણે છે
હસ્તરની મતી એમ હશે તો, ગમતું પ્રભુનું સહુ સમજે છે. શુ
અરુન કૌરવ એક પીતાના, તેમાં શાની જુદાઈ ગણા' છે. શુ
લખી વાત કદી મીથ્યા ન થાયે, આપ અનાદીથી એમ બણા' છે. શુ

અળદેવ—

ગીતી.

મુકું છું આ વેળા, અરે જીવનો ભગની સુત ધારી;
હશે થયાતુ થાયે, ગઈ વાત સહુ થઈ હશે સારી.
(શર્મજનો શાંત પામે છે અને અભિમુન્ય વીગરે અરસપર
સ અતીશય સ્નેહથી ઘેર આવે છે કૌરવો પણ કાળા મુખથી
પોતાના દેશ તરફ જાય છે.)

મુત્રધાર—

ગીતી.

ત્રાતા સજન મુણજો ખેડ અનોપમ થયો હવે પુરો
કપડી રહ્યા કુટીને કંન્યા પર્ણા અભિમુન્ય સુરો.
સર્વે પાત્રો— રાગ શાંકડીશેરીનું નાકુ
જય જગ વંદન, અસુર નીકંદન દેવકી નંદન જય જયનાથ,
વિનતિ સરવે શ્રવણ કરીને હરી અમારો ઝાસો હાથ.
આ ભવ મુંદિર જકતની અંદર છે મુખ કંદર છે તું સલ.
ઝાડ પહાડ પાષાણુ તરવર ધન દોલત સહુ છેજ અસલ.
રે કપા કરો, મુજ અર્જ આધરો;
કષ્ટ સૌ હરો, મુખ સર્વદા ભરો.
છે આપ આસરો, નહી અન્ય કો ખરો;
વિનતી ગોવરધનની, સહુ ઉરે ધરો. જય

સમાપ્ત.

જાહેર સ્વર.

આ પુસ્તક નિચેના ઠેકાણેથી મલશે.

અમદાવાદમાં—પ્રસિધ્ધ કરતા પાશેથી ઠા. સાંકડીશેરીના નાકે
દેશાવરના અગ્નિજ્વાળા આદિકાગે અગાઉથી પૈસા મોકલ્યા શિવ.ય મંગા
વવાની તરફી લેવી નહીં નહીતો વેલ્યુનેશલ કરી મોકલવામાં આવશે.

સિધ્ધરાજ જયસિંહ (આવૃત્તિ પહેલી) ૦-૧-૦

સુરશેન ચંદન કુમારી (આવૃત્તિ ચોથી) ૦-૨-૦

સંગિત સિધ્ધરાજ જયસિંહ સુધારા વધારા સાથે, આવૃત્તિ ત
બીજી) ૦-૨-૦

લીં શેવક.

શા. મોહનલાલ વિ. જોડાભાઈ કો.વાળા

મું. અમદાવાદ ઠે, ૨

